

Teute Ambonezen en het onderzoek naar de dekolonisatieoorlog

Column van Fridus Steijlen

Nieuwsbrief Moluks Historisch Museum september 2017

Op 14 september is in Pakhuis de Zwijger in Amsterdam de kickoff van het grote onderzoeksprogramma 'Dekolonisatie, geweld en oorlog in Indonesië, 1945-1950'. Dat programma bestaat uit negen deelprojecten, waaronder regiostudies in Indonesië, een onderzoek naar de nasleep en een getuigenproject waarin betrokkenen worden uitgenodigd hun verhaal en ervaringen te delen. Mijn instituut, het KITLV, voert het programma uit samen met het NIOD en NIMH. Zelf ben ik betrokken als medecoördinator van het getuigenproject.

Tijdens de kickoff worden enkele vragen geadresseerd die de laatste maanden als kritiek op het programma werden verwoord. Waarom nu pas? En kan het nog iets nieuws opleveren? Twee relevante vragen waarvan het goed is dat die aan het begin van het programma worden gesteld. Verscholen in die laatste vraag zit nog een derde vraag besloten: gaat het onderzoeksprogramma ook andere perspectieven opleveren? Of wordt het vooral een Nederlands perspectief?

Voor Molukse betrokkenen lijkt me dat laatste een belangrijke vraag. Niet in de laatste plaats vanwege de 'complexe' positie van Molukkers in die dekolonisatieoorlog. Veel Molukkers vochten daarin aan Nederlandse zijde, een deel van hen kwam in 1951 of in 1962 naar Nederland. Maar er was ook een grote groep die aan Indonesische zijde vocht, in bijvoorbeeld het Pattimura bataljon. Om de dilemma's en gebeurtenissen in de dekolonisatieoorlog goed te begrijpen moet je de perspectieven van al die verschillende groepen meenemen. Een eerste begin is het verzamelen van de ervaringen en verhalen van betrokkenen, zoals in het getuigenproject zal gebeuren. Om de stem van Molukse ex-KNIL-ers in Nederland daar alvast in gehoord te krijgen, ben ik vorig jaar begonnen nog zoveel mogelijk van hen te interviewen (zie Nieuwsbrief sep. 2016). In feite te laat, want de 'soldadu tua' waren ons al ontvallen, maar gelukkig op tijd om in ieder geval nog een kleine twintig verhalen op te tekenen, waaronder dat van oom Leo Siegers die vorige week in Middelburg overleed. Oom Leo's overlijden drukt ons met de neus op de feiten: de tijd dringt. En we moeten ook de verhalen van de Molukse mannen die niet naar Nederland zijn gekomen of die aan Indonesische zijde vochten, meenemen. En natuurlijk die van de Molukse vrouwen, de echtgenotes.

V.l.n.r. Leo Siegers, Adriaan Tuasela, Papilaja, Eli Gaspersz, Semarang, 1950 (MHM/coll. L. Siegers)

De verhalen van al deze betrokkenen kunnen bijdragen aan een veelzijdiger perspectief op de dekolonisatieoorlog. Maar er is meer: dat is namelijk dat tijdens het onderzoek oog is voor de verschillende posities van groepen betrokkenen tijdens de gebeurtenissen. Wat deden de Molukse KNIL-ers nu wel en niet? En waren het daadwerkelijk Ambonezen als in een archiefstuk staat dat Ambonezen iets deden? Door Nederlandse militairen werd iedereen die niet wit was en bij het KNIL zat al te gemakkelijk Ambonees genoemd.

Twee voorbeelden. Recent verscheen het boek 'Massa-executies op Sulawesi' van Manon van den Brekel (noot 1). Van den Brekel beschrijft daarin een zoektocht naar verhalen van slachtoffers bij monumenten die in Sulawesi zijn opgericht voor slachtoffers van de terreur door de Speciale Troepen van Westerling, begin 1947. We weten dat er veel Molukkers bij die Speciale Troepen zaten; zij worden vaak geassocieerd met het geweld van Westerlings troepen. Maar wat was hun echte rol? In Van den Brekels boek spreken de ooggetuigen steeds over witte militairen die hun geliefden op systematische wijze standrechtelijk executeerden. Deze getuigenissen vragen er minstens om, om nog een keer expliciet naar de positie en de rol van de Molukse militairen bij de Speciale Troepen te kijken. Niet om hen te vrijwaren van de verdenking van het gebruik van extreem geweld - als zij dat hebben gebruikt dan is dat zo - maar wel om de positie van die Molukse militairen in het juiste perspectief te plaatsen.

Het tweede voorbeeld betreft de heftige gevechten in Palembang (Sumatra) in dezelfde periode, 1 tot 5 januari 1947, waarover journalist Anne-Lot Hoek afgelopen 4 augustus in Vrij Nederland schreef. Palembang was van strategisch belang omdat het als haven dicht bij

Singapore ligt en er olievelden waren. De Engelsen hadden de controle over enkele enclaves, de rest was onder controle van de Republiek Indonesië. Nadat de Nederlanders in oktober 1946 de macht van de Engelsen hadden overgenomen, begon een spel van bestandsschendingen – er was in oktober een bestand tussen Nederland en Indonesië afgesproken – over en weer. In die eerste dagen van 1947 kwam het tot een heuse oorlog waarbij van Nederlandse zijde marine, luchtvaart en grondtroepen werden ingezet. Na vijf dagen trokken de Indonesische troepen zich 20 kilometer terug. Lange tijd werd deze oorlog van vijf dagen gekoppeld aan een laatste incident op nieuwjaarsdag waarbij een groepje teute Ambonezen in de lucht schoot waarop de Indonesiërs reageerden. Die ‘teute Ambonezen’ passen in het beeld van provocerende Molukse KNIL-militairen in die eerste periode. Een beeld dat we kennen uit Engelse rapportages. Dat maakte het aannemelijk dat die teute Ambonezen de aanleiding waren voor die vijfdaagse oorlog. Maar, schrijft Anne-Lot Hoek ook, al op oudejaarsdag had de lokale commandant zelfs per telegram aan Batavia gevraagd of hij de status quo mocht verbreken.

Opnieuw: er bestaat geen twijfel aan dat Molukse KNIL-militairen provokeerden. Maar in Palembang is het niet aannemelijk dat hun provocaties tot zoveel geweld hebben geleid. Het lijkt misschien spijkers op laag water zoeken. Toch is het belangrijk om het onderzoek naar de dekolonisatieoorlog aan te grijpen om niet alleen verschillende en soms tegengestelde perspectieven bij elkaar te brengen, maar ook om bij gebeurtenissen als in Sulawesi en Palembang oog te hebben voor de positie en rol van de verschillende groepen aan Nederlandse kant. Al was het maar om erachter te komen dat op het moment dat toestemming werd gevraagd voor een offensieve actie in Palembang, de Ambonese militairen nog Oudjaar aan het vieren waren. Het borreltje tot laat in de nacht leidde ertoe dat zij de volgende dag voor een nieuw incident hadden gezorgd waardoor hun ‘kennelijke staat’ lang met de oorlog in Palembang werd geassocieerd.

Noot 1. Het boek ‘Massa-executies op Sulawesi’ van Manon van den Brekel wordt in de Nieuwsbrief van oktober besproken in de rubriek ‘Katong batja’.